

LES DONES EN LA POLÍTICA A ISLÀNDIA

Sigurlin Schewing
Presidenta de BPW - ISLÀNDIA

Per tal d'entendre la situació política actual d'Islàndia cal estudiar la història islandesa en general.

Islàndia va ser colonitzada als segles IX i X, principalment des de Noruega. Els colonitzadors van establir una associació d'estats remarcable, sense rei, on tot el poder era a les mans d'una junta comuna a Thingvellir, anomenada *Althingi* o *Parlament*. El 1262 els islandesos van acordar acceptar com a rei el rei noruec, i quan Noruega va anar a parar sota el domini danès el 1521, Islàndia la va acompanyar. El 1904 Islàndia va aconseguir l'autonomia, fet que va suposar la formació de partits polítics de massa. El 1918 Islàndia va esdevenir un estat lliure i el 1944 va declarar la independència en tots els afers, tallant així els lligams seculars amb Dinamarca.

En un període de 100 anys que va del 1845 al 1944, Islàndia va experimentar canvis econòmics, socials i polítics amb una velocitat remarcable. A la fi del segle, era un país escassament poblat d'agricultors i ramaders; un 80% de la població residia al camp i als pobles costaners, i la resta vivia a les tres ciutats: Reykjavik, Akureyri i Seyðisfjörður.

Abans del 1908, el dret de vot a la ciutat de Reykjavik estava molt limitat. Només els homes que pagaven impostos podien votar al Parlament. El 1902 les vídues i les solteres que pagaven impostos van aconseguir el dret de vot per als governs locals. Aquestes condicions exclouien del vot totes les dones casades i gairebé tots els treballadors. Les dones casades aconseguirien el dret de vot a escala local gràcies a una llei que es va aprovar a la fi de l'any 1907.

A la fi del segle, es van formar organitzacions de dones a tot el món. Una d'aquestes, la International Woman Suffrage Alliance (IWSA), va ser fundada a Washington DC el 1902. Aquesta organització va influir directament en els esdeveniments de Reykjavik. Una de les dones influents d'Islàndia, la Sra. Briet Bjarnhéðinsdóttir, va assistir a un congrés de la IWSA a Copenhaguen, Dinamarca, el 1906, on va veure què estaven fent les dones arreu del món. La Briet era una vídua amb dos fills i la propietària i l'editora d'una revista, *Women's Paper*. Va fundar una nova organització de dones, l'Organització dels drets de la dona d'Islàndia al principi del 1907. Els estatuts establien que l'organització treballaria per als plens drets polítics de la dona. Les energies de l'organització havien d'anar dirigides a aquesta causa exclusivament, deixant les tasques filantròpiques a d'altres organitzacions de dones. En aquell temps, una feminista destacada va escriure en un dels seus articles: "N'hi ha gairebé per riure que les dones independents, fins i tot les directores de les escoles per a dones, no gaudeixin del dret de vot, mentre que tots els homes, fins i tot els més ximplers, poden votar si paguen la quantitat mínima dels impostos a la comunitat o si posseeixen terres". Quan les dones casades van obtenir el dret de vot l'any 1907, a l'organització va sorgir la idea de presentar una llista especial de dones. El fet que la Briet fos la propietària d'una revista per a dones li va permetre d'arribar a les dones de tot Islàndia. Des de l'any 1908 fins al 1921 les llistes de dones es van succeir a les eleccions locals a tres ciutats d'Islàndia, i en tots aquells anys les llistes de dones van obtenir dos o més dels escons dels regidors de la ciutat a Reykjavik, un dels quals era el de la Briet.

El 19 de juny de 1915 el Parlament va aprovar una llei que garantia a les dones majors de 40 anys el ple sufragi parlamentari, i després del 1918 es van aconseguir els mateixos límits d'edat que els dels homes. És obvi que alguns homes temien l'impacte que el poder polític de les dones tindria sobre ells i sobre la seva pèrdua de domini polític, i malgrat que les dones de Reykjavik tenien una àmplia experiència en política i participaven en els afers municipals igualment amb els homes, un d'ells va escriure: "És difícil de detectar gaire interès per la política entre les dones islandeses. Tota persona que estigui disposada a dir la veritat, ha d'admetre que les dones islandeses són extraordinàriament ignorants i indiferents envers tots

els afers públics. Si una dona mostra un gran interès per la política, acostuma a tenir un home a prop amb qui manté una relació més o menys estreta, un pare, marit, germà o xicot, que comparteix les seves opinions amb ella.” No obstant això, l’any 1922 es va presentar la primera llista de dones a les eleccions nacionals i va ser elegida la primera dona: Ingibjörg H. Bjarnason, una directora de l’Escola per a dones de Reykjavik. Ingibjörg es va comprometre amb els temes de les dones, primer en els àmbits de les organitzacions benèfiques i la indústria nacional, i després en l’àmbit dels drets de la dona. Ingibjörg va ser reelegida dos cops al Parlament, llavors però en representació del partit conservador. La llista de dones va presentar-se per segon cop el 1926, però la seva candidata, Briet Bjarnhéðinsdóttir, no va ser elegida. Aquesta va ser la fi de les llistes específiques de dones fins al 1983.

Tot i que les idees i els valors específics de les dones es considerava que havien d’estar exclosos de la presa de decisions públiques, les sufragistes creien que eren essencials perquè donaven una nova dimensió, que abans no existia però que era necessària, per tractar els problemes de la vida social i garantir el benestar de la societat. La reivindicació de les sufragistes d’incloure les dones en el procés de presa de decisions públiques i de donar-los tots els drets necessaris per fer-ho possible es basava en la idea de la cultura específica de la dona. Briet Bjarnhéðinsdóttir ho va manifestar clarament a la seva revista per a dones el 23 de gener del 1907: “La societat necessita l’atenció minuciosa i afectuosa de la mare que donen les dones. Les dones haurien de ser incloses en tots els àmbits com a votants i com a legisladores, allà on es parli de joves i vells, pobres i malalts; allà on la cultura i la moralitat necessitin portaveus; allà és on haurien de ser les dones. Probablement els homes són de mires més amples quan assumptes importants estan en joc, potser contribueixen a un fonament més adequat per al govern dels països. Però molt sovint ells passen per alt detalls que les dones no, gràcies a les qualitats femenines del sentit pràctic, la consideració i la sensibilitat. La vida social i les organitzacions socials es beneficiarien si els homes i les dones fossin iguals i treballessin junts com a iguals i com a companys. És cap a aquest objectiu que hem de dirigir tota la força que tenim.”

Del 1926 al 1970 hi va haver un període d’intermissió política per part de les dones a Islàndia, com va ser el cas de les activitats pels drets de la dona a molts altres països, com ara els Estats Units o Gran Bretanya. Factors socials externs, com ara canvis en el sistema de partits polítics, i els efectes de la Gran Depressió, que van començar a notar-se a Islàndia cap al 1930, també van contribuir a dividir les sufragistes en línies de partits polítics. Els efectes de la Depressió van fer que els drets de la dona semblessin un luxe. Durant aquest període van ser votades sis dones més de diferents partits al parlament; va ser una concessió aparent a les idees feministes. El 1930 les dones, entre elles les sufragistes actives, van formar l’Aliança de les Associacions de Dones Islandeses, que reunia les nombroses associacions de dones d’arreu del país en un intent de proporcionar una plataforma conjunta per als temes que preocupaven a les dones. L’Aliança volia fer-se càrrec dels temes que concernien les dones i els infants, i tot i que el parlament sovint li demanava l’opinió sobre aquests temes, mai no va obtenir l’estatus o la influència de grups d’interès comparables.

A la fi dels anys seixanta va arribar a Islàndia, on el terreny era fèrtil, informació sobre esdeveniments i noves idees sobre els drets i els deures, la llibertat i l’esclavitud, i sobre com aquests havien aparegut a les societats occidentals dels països veïns. En aquell temps, un 83% de la població vivia en comunitats urbanes i la majoria de la població urbana vivia a Reykjavik i rodalies. Cap al 1970, el 52,5% de les dones casades treballaven al mercat laboral i cada vegada més dones accedien a l’educació superior, fins a arribar a representar la tercera part del nombre total d’estudiants universitaris.

L’any 1970 un grup de dones es va reunir per fundar una organització que instés les dones, amb nous mètodes, a emprar els seus drets legals i a participar plenament en la vida social pública. L’1 de maig d’aquell any les dones van assistir massivament a la manifestació dels treballadors, i per tal de mostrar que eren revolucionàries que volaven amb les seves pròpies ales, es van posar mitges vermelles. Les mitges vermelles posteriorment van simbolitzar el moviment d’alliberació de la dona a Islàndia i van ser adoptades en el nom oficial del moviment quan es va establir formalment el 19 d’octubre d’aquell any amb el nom de Moviment de les

Mitges Vermelles. La manifestació de les dones de l'1 de maig va ser la primera acció pública massiva i organitzada de les dones islandeses per la causa de l'alliberació de les noves dones. En aquell moment, set dones en total van ser elegides o reelegides de les llistes de candidats dels partits al parlament de seixanta membres, i el 1970 una dona va esdevenir ministra del gabinet per primer cop.

Les dues dècades posteriors van ser d'esplendor per a la política islandesa. Les dones començaven a ser més conscients dels seus drets i també començaven a tenir més confiança en l'àmbit de l'activitat política. El 1972 les Nacions Unides van resoldre que l'any 1975 seria l'any internacional de la dona, i aquell any les dones islandeses van ser notícia arreu del món en agafar-se un dia lliure, el 24 d'octubre, que és el dia de les Nacions Unides. S'estima que el 90% de les islandeses van participar en aquesta acció, fet que va portar la societat islandesa pràcticament a una paralització. El que va passar aquell dia va ser una demostració efectiva tant del fet que sense les dones la societat no podria funcionar com de la força que tenien les dones si s'unien en una sola causa.

El 1980 Vigdís Finnbogadóttir va convertir-se en la primera presidenta del món elegida popularment. Que una dona es presentés com a candidata per a aquest càrrec era un acte directament relacionat amb l'èmfasi ideològic i les activitats dels drets de les dones dels anys setanta.

Malgrat tot això, les dones islandeses van romandre apartades del procés polític de presa de decisions; per exemple, la proporció de dones als governs locals només va augmentar d'un 2% el 1970 a un 6% el 1978, i la representació de les dones al parlament va restar en un simple 5% al llarg dels anys setanta. Per tant, l'emergència de les llistes de dones s'hauria de veure sobretot com una reacció contra un sistema polític que havia estat paralitzat durant un temps i com un intent d'establir-se en aquest. Les llistes de dones es van incloure a les eleccions locals del 1982 a la capital, Reykjavik, i també a la segona ciutat més gran, Akureyri. A Reykjavik la llista de dones va obtenir l'11% dels vots, fet que es va traduir en dues dones en un ajuntament de vint-i-un membres. A Akureyri la llista de dones va aconseguir el 17% dels vots, i dues dones van entrar en un ajuntament d'onze membres. Del 1982 al 1994 les llistes de dones es van presentar a set municipis. Aquestes llistes van gaudir de diversos graus d'èxit electoral i, òbviament, van ser un factor contributiu a l'augment considerable de la representació de dones en els ajuntaments locals en general, d'un 6% el 1978 a un 28% en les eleccions del 1998. La fase de les noves llistes de dones és en molts sentits una continuació directa de la de les Mitges Vermelles, que va aconseguir trencar el silenci que envoltava les dones de la societat islandesa. Una de les raons és que els partits establerts consideraven la mera existència de les llistes de dones com una amenaça i, per tant, van posar més dones en escons assegurats en les eleccions.

El 1994 la llista de dones es va fusionar amb tres partits més en les eleccions locals de Reykjavik. El nou partit va obtenir la majoria, i una dona de la llista de dones anterior, Ingibjörg Gísladóttir, va esdevenir la primera alcaldessa de Reykjavik. Va exercir com a alcaldessa durant nou anys i va dimitir del càrrec per participar en les eleccions nacionals posteriors. En el període 1994-98, les dones van obtenir el 53% dels escons de l'ajuntament.

L'èxit de les llistes de dones a Reykjavik i a Akureyri el 1982 va portar a la fundació de l'Aliança de dones parlamentàries per a les eleccions generals del 1983. Les llistes de dones parlamentàries es van presentar a tres dels vuit districtes electorals d'Islàndia el 1983. Van obtenir el 5,5% dels vots i tres dels seixanta escons del parlament. A les eleccions del 1987, 1991 i 1995, l'Aliança de dones va presentar candidates a cada districte electoral. El percentatge de diputades va augmentar considerablement des del període anterior al de les eleccions del 1983, del 5% al 25% el 1995, i l'emergència de les llistes de dones també va portar indirectament al nomenament d'una ministra el 1983. Les representants de l'Aliança de dones tenien una proporció considerable en aquest augment, però els partits establerts també estaven obligats a nomenar més candidates. El 1983 i 1984, tres dels quatre grans partits van adoptar un sistema intern de quotes de gènere per que hauríem de considerar com una resposta a les pressions a què van veure's sotmesos els partits per la formació de l'Aliança de

dones. Un dels objectius principals de l'Aliança de dones era fer llum a la cultura de les dones i fer-la respectar tant com la dels homes, a més de contribuir a la mobilització de més dones, com havia estat el cas de la llista de dones de Briet Bjarnhéðinsdóttir uns 80 anys abans.

Després de les eleccions municipals del 1998 la proporció de dones als municipis va augmentar fins al 29%; no obstant això, en gairebé una cinquena part dels districtes d'Islàndia no tenen una representant elegida. El juny del 1998 el Parlament islandès va aprovar una proposta per a una resolució parlamentària sobre les mesures per augmentar la proporció de dones en la política que diu el següent: "l'Althingi [Parlament] decideix encarregar al Govern que nomeni un comitè de representants dels partits polítics, i que l'Oficina per la Igualtat de Gènere i l'Associació islandesa dels Drets de les Dones prenguin mesures polítiques per augmentar la proporció de dones en la vida política. El comitè ha de treballar durant almenys cinc anys, i ho ha de fer al més aviat possible, i ha de contractar un gestor de projecte que treballi en l'Oficina per a la Igualtat de Gènere. El comitè ha de fer-se càrrec de l'educació, les campanyes publicitàries i les publicacions i ha de tenir a la seva disposició fins a cinc milions d'ISK per al 1998 i fons d'acord amb el pressupost."

Després de les eleccions parlamentàries del 1999, les dones van representar un 36,5% dels diputats elegits —la seva proporció mai no ha estat més alta—, i al mateix temps tres dones van ser nomenades ministres del Consell, fet amb el qual la proporció de dones al Govern islandès va arribar al 30%. Després d'aquestes eleccions, Islàndia és igual a la resta de països nòrdics pel que fa a la proporció de dones en la política, tant a les assemblees legislatives com al govern.

Des de 1985 hi ha hagut una clàusula a les lleis sobre la igualtat de la situació i la igualtat de drets d'homes i dones que estipula la proporció adequada d'homes i dones als òrgans de govern. La proporció de dones als òrgans de govern ha crescut d'un 11% el 1987 a un 22% el 1998; la més alta ha estat al Ministeri de Salut i Benestar i al Ministeri d'Afers Socials. La proporció de dones als comitès dels Ministeris d'Agricultura, Pesca i Comunicacions és la més baixa, on representa menys d'un 10%. Les xifres mostren que la tendència a la igualtat a les juntes del govern, els comitès i els ajuntaments està progressant molt lentament.

A les properes eleccions nacionals del 10 de maig, cinc partits han presentat llistes als sis districtes electorals del país. Sembla que la tendència és que els dos partits de dretes tenen menys candidates que els dos partits d'esquerres, mentre que el partit de centre queda en algun punt entre mig. El partit més gran, que ha estat al govern els darrers dotze anys, sembla estar experimentant un retrocés en la candidatures. Als primers cinc llocs de la llista, que es consideren escons segurs, hi ha 7 dones i 23 homes, o un 23,3%. El segon partit més gran, que és d'esquerres, té 14 dones i 16 homes als primers 5 llocs de la llista, o un 46,6%, i el partit més d'esquerres té un 50% de dones i un 50% d'homes als primers 5 llocs de la llista, i un percentatge encara més alt als 3 primers llocs.

Mirant enrere al segle passat, és clar que les dones han experimentat un progrés polític substancial i ara ocupen càrrecs visibles de lideratge. Hi ha hagut dues presidentes al Parlament islandès, i les dones estan cada cop més als llocs capdavanters dels partits polítics. Només cal esperar que aquesta tendència continuï, ja que encara queda una distància considerable per recórrer.